

3. Trh práce

Trh práce byl v roce 2015 ve znamení několika rekordů, ale i přetrvávání některých strukturálních problémů (např. dlouhodobé nezaměstnanosti)

Rok 2015 zastihl trh práce v Česku ve velmi dobré kondici. Silný růst ekonomiky vytvářel nová pracovní místa a postupně srazil míru nezaměstnanosti výrazně pod 5% hranici. Ta na sklonku roku skončila na nejnižší úrovni (4,5 %) od listopadu 2008 a ČR poprvé v historii svého členství v EU atakovala pozici země s nejnižší mírou nezaměstnanosti. Práci mělo nejvíce lidí v historii samostatné ČR. Tendence přechodu sebezaměstnaných do zaměstnaneckých pozic pokračovala. Především v průmyslu začaly podniky pocítovat problémem nedostatku kvalifikované pracovní síly. Na druhou stranu přetrvávala vysoká míra nezaměstnanosti osob se základním vzděláním, 28,5 % uchazečů o zaměstnání bylo na úřadech práce evidováno déle než dva roky. Tempo růstu průměrných mezd bylo spolu s rokem 2014 nejvyšší za posledních šest let, nízkoinflační prostředí přispělo k silnému růstu kupní síly výdělků. Navýšení minimální mzdy vedlo k snížení meziodvětvové i meziregionální diference mezd.

Obnovení důvěry v ekonomiku i nepolevující příliv zakázek v klíčových odvětvích vedly během roku 2015 k nejrychlejšímu meziročnímu růstu počtu pracovníků v celé ekonomice po roce 2008

Sílicí ekonomický růst se v roce 2015 pozitivně projevil také v celkové zaměstnanosti vyjádřené celkovým počtem pracujících osob¹, která byla meziročně o 1,4 % vyšší. Jednalo se přitom o nejlepší výsledek po roce 2008. V mezikvartálním vyjádření se zaměstnanost zvyšovala (vyjma stagnace ve 3. čtvrtletí) po celý rok. Práci mělo 5,18 mil. osob, což bylo společně s rokem 2008 nejvíce v historii samostatné ČR. Rekordní výše zaměstnanosti byla ovlivněna také dlouhodoběji působícími demografickými vlivy, když četnost toků mezi neaktivitou a zaměstnaností odrážela i zvyšující se věk odchodu do důchodu.

Ke zrychlenému růstu zaměstnanosti přispěl rozhodující měrou zpracovatelský průmysl

Ke zrychlení růstu zaměstnanosti v roce 2015 zásadně přispěl zpracovatelský průmysl, ve kterém se počet pracovníků navýšil o 42,6 tis. Dařilo se především výrobcům dopravních prostředků a s nimi provázaným oborům, vyšší zaměstnanost však byla patrná napříč téměř všemi obory (počet míst se citelněji snížil jen v petrochemickém a tabákovém průmyslu). Ze služeb k celkovému růstu zaměstnanosti přispěly nejvíce váhově významné skupiny odvětví obchod, doprava, ubytování a pohostinství (+14 tis.), v podobném rozsahu pak také služby soustřeďující obory převážně veřejného sektoru a rovněž i profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti, které zaznamenaly nejvyšší meziroční růst (o 2,6 %) za posledních osm let.

Dlouhodobý pokles celkové zaměstnanosti v těžebním průmyslu pokračoval, ve stavebnictví se výrazně zmínil...

I nadále však šlo nalézt některá spíše menší odvětví, která zůstávala ve stínu celkově příznivé situace na trhu práce. Platilo to o nezpracovatelských průmyslových odvětvích, kde pokračoval pokles v dlouhodobě útlumové těžbě a dobývání (za posledních 10 let ztratila téměř čtvrtinu pracovníků), ve velikostně srovnatelném odvětví – energetice – pouze stagnovala. S redukcí pracovních míst se potýkalo již pátý rok v řadě i stavebnictví, byť v roce 2015 ve výrazně slabším měřítku. Výrazně naopak meziročně oslabil zaměstnanost v peněžnictví a pojišťovnictví (v roce 2015 doprovázená i střídým navýšením průměrných mezd – o 1,4 %). Úsporná opatření zřejmě odráží snahu o udržení vysoké ziskovosti finančních institucí ve vysoce konkurenčním prostředí. Zaměstnanost v odvětví zemědělství, lesnictví a rybářství se snížila druhý rok v řadě (o 4 %) a nacházela se na úrovni roku 2010. Z menších oborů pokračovala dlouhodobá redukce pracovních míst v telekomunikačních činnostech a v letecké dopravě.

...z menších oborů dlouhodobě ztrácí místa telekomunikační činnosti a recesí silně zasažená letecká doprava

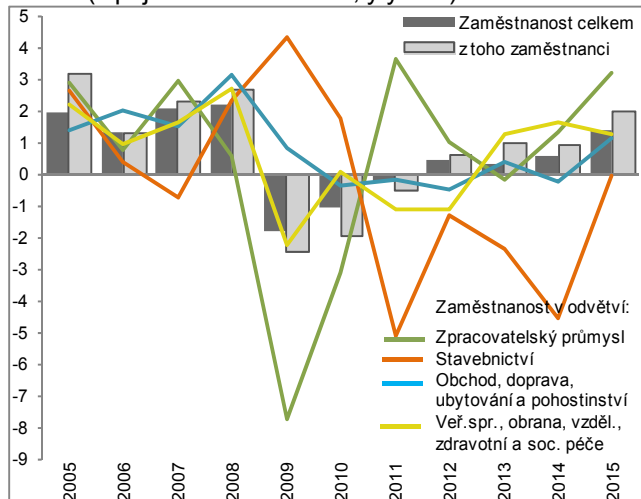
Snižování počtu sebezaměstnaných při souběžném meziročním růstu zaměstnanců trvalo s menšími výkyvy již od poloviny roku 2012...

Pokračovala disproporce mezi vývojem počtu zaměstnanců a sebezaměstnaných. Zatímco počet osob v zaměstnaneckých pozicích posílil (o 2,0 % meziročně), sebezaměstnaných bylo o 1,9 % méně než před rokem. Na úrovni odvětví byly tyto tendence nejvíce patrné ve zpracovatelském průmyslu, ale také v některých službách (velkoobchod a maloobchod; ubytování, stravování a pohostinství; doprava a skladování). Může to být způsobeno skutečností, že firmy do svých kmenových stavů stahují pracovníky, které na podobnou práci v „horších časech“ využívaly v rámci švarc systému. Část sebezaměstnaných však patrně využila zlepšené situace na pracovním trhu v podobě rozšiřující se nabídky relativně stabilnějších a často i lépe placených zaměstnaneckých míst.

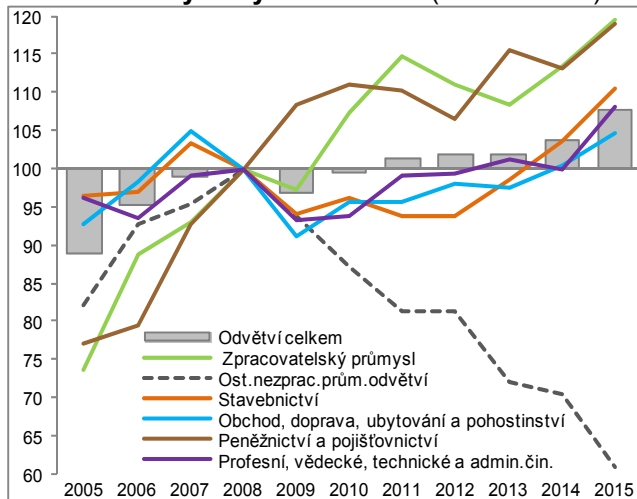
...v roce 2015 bylo nejvíce patrné ve zpracovatelském průmyslu

¹ Pokud není uvedeno jinak, jedná se o údaje o zaměstnanosti z národních účtů.

Graf Počty zaměstnaných osob a zaměstnanců
č. 1 (v pojetí národních účtů, y/y v %)

Graf Produktivita práce (HPH na odprac. hodinu)
č. 2 v NH a vybraných odvětvích (rok 2008=100)

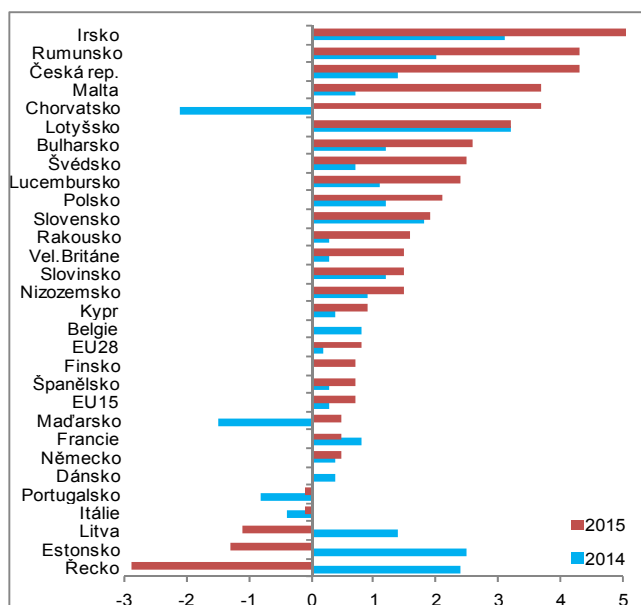
Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Produktivita práce rostla již druhý rok po sobě a v roce 2015 dosáhla nejvyššího tempa za posledních osm let...

...klesala jen dopravě a skladování a zejména v energetice postižené výpadkem výrobních kapacit v jaderných elektrárnách

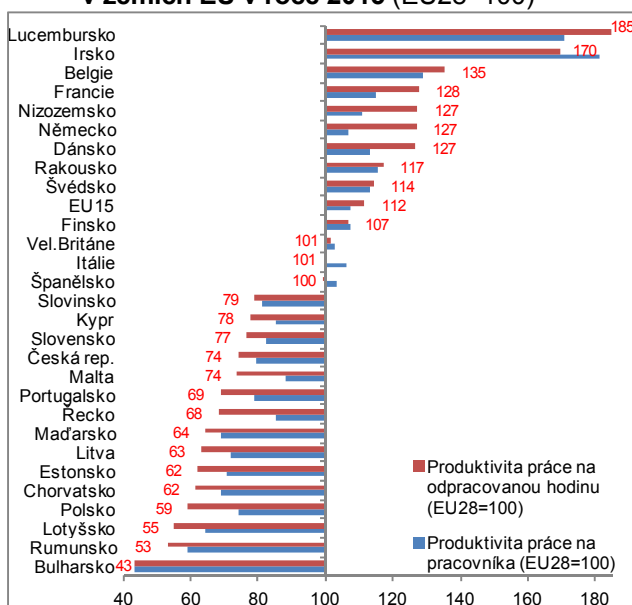
Dalším z příznivých rysů vývoje trhu práce byl v posledních dvou letech růst produktivity práce. Ta stoupla v roce 2015 o 3,8 %, když 3,9% růst hrubé přidané hodnoty byl současně realizován při pouze minimálním navýšení odpracovaných hodin (o 0,2 %). Snižovala se pouze v energetice (-23 %) a v menší míře také v dopravě a skladování. Téměř 10% růstu produktivity naopak dosáhly v roce 2015 informační a komunikační činnosti, profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti, dařilo se ale i zemědělství, lesnictví a rybářství. Poměrně silný růst produktivity ve stavebnictví (o 6,7 %) odrážel skutečnost, že stavební firmy zvládly větší objem zakázek s nižším počtem pracovníků (-0,1 %) a dokonce i odpracovaných hodin (-1,3 %). Proti konjunkturálnímu roku 2008 byla hodinová produktivita v celé ekonomice vyšší o 7,7 % (resp. o 5,7 % při vyjádření produktivity na pracovníka). O pětinu nad touto úrovní se nacházelo peněžnictví a pojišťovnictví, podobně jako činnosti v oblasti nemovitostí a zpracovatelský průmysl. Předkrizovou úroveň produktivity naopak zatím stále nedosáhly energetika a vodní hospodářství, některé váhově menší obory zpracovatelského průmyslu (tabákový, textilní, oděvní, kožedělný a dřevozpracující průmysl), ale i část odvětví služeb – doprava a skladování, ubytování, stravování a pohostinství.

Graf Meziroční změny produktivity práce
č. 3 (HDP na odprac. hodinu) v zemích EU (v %)

Pozn.: Za Belgii pouze údaje z roku 2014.

Graf Nominální úroveň produktivity práce (v PPS,
č. 4 na pracovníka, resp. odpracovanou hodinu)
v zemích EU v roce 2015 (EU28=100)

Zdroj: ČSÚ, Eurostat, vlastní výpočty

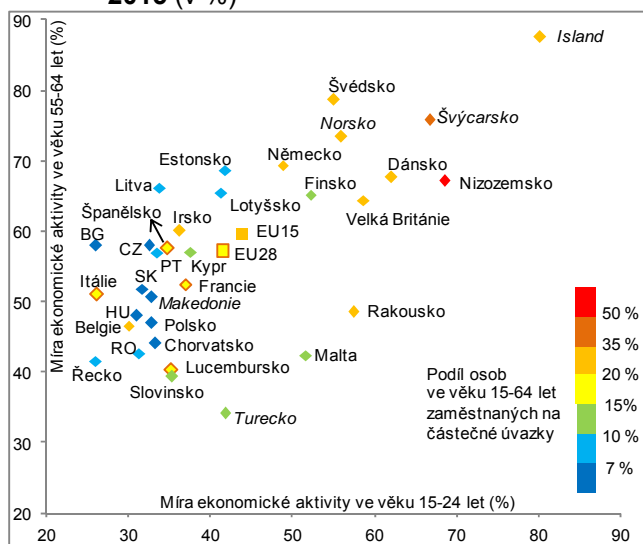
Hodinová produktivita práce rostla v ČR za poslední dva roky čtvrtým nejvyšším tempem z celé EU a zároveň nejvíce ze zemí středoevropského regionu

Meziroční růst hodinové produktivity práce v ČR patřil v letech oživení ekonomiky (2014 a 2015) v rámci celé EU k nejvyšším (rychleji se zvyšovala v šesti, resp. jen dvou zemích). A to navzdory skutečnosti, že dynamika produktivity byla v tomto období v Česku ve srovnání se silnými konjunkturními roky (2005–2007) zhruba jen poloviční. Produktivita práce rostla v ČR v průměru za poslední dva roky nejvíce ze zemí středoevropského regionu. Unijním členům výrazně dominovalo Irsko, dynamika produktivity v roce 2015 citelně zrychlovala také v Rumunsku (na 4,3 %, z 2,0 % v předchozím roce). Naopak v Řecku, Estonsku a Litvě se produktivita po náznacích oživení již v roce 2015 opět vrátila k meziročním poklesům.

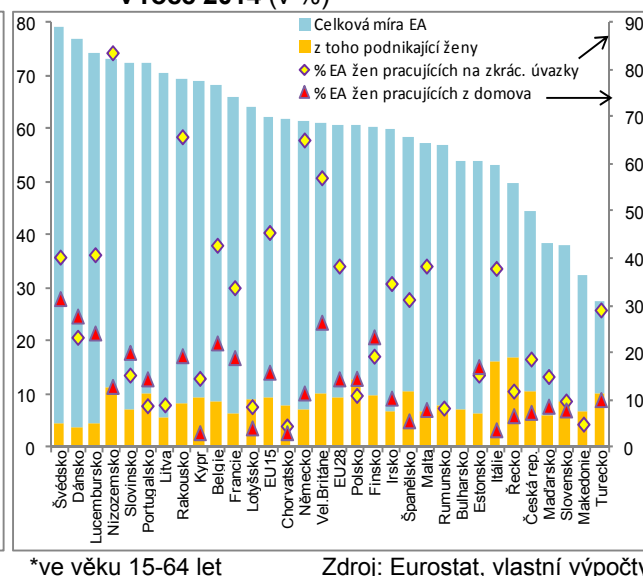
V rámci EU přetrvávají výrazné rozdíly v úrovni hodinové produktivity práce, Česku patřilo v roce 2015 mezi největšími členy EU až čtvrté místo

Navzdory současnému příznivému vývoji patřilo ČR v roce 2015 podle úrovně hodinové produktivity práce (přepočtené dle parity kupní síly) v rámci EU až sedmácté místo. V relaci k EU28 dosáhlo Česko 74 % nominální úrovně hodinové produktivity. Při vyjádření na jednoho pracovníka, tj. bez zohlednění délky úvazků, činil tento poměr 79,7 %, v pořadí zemí si přesto Česko mírně pohoršilo, když jej předskočily Řecko a Malta. Z novějších členů (vstoupivších do EU až po roce 2000) přestihly svou hodinou produktivitou v roce 2015 úroveň Česka nejen malé ekonomiky (Kypr), ale i Slovinsko (79,1 %) a Slovensko (76,7 %). Přestože produktivita v ČR v posledních třech letech k EU28 mírně konvergovala, v dlouhodobějším pohledu byl pozitivní posun méně viditelný, neboť ve srovnání s konjunkturním rokem 2007 spíše stagnovala.

Graf č. 5 **Míra ekonomické aktivity mladých a starších pracovníků a podíl zaměstnaných na částečné úvazky v roce 2015 (v %)**

Graf č. 6 **Ženy* s věkem nejmladšího dítěte do 6 let – míra ekonomické aktivity, podíl pracujících ve flexibilních formách úvazků v roce 2014 (v %)**

Česko patří v EU k zemím s nejvyšším rozdílem míry zaměstnanosti mezi muži (83,7 %) a ženami (66,9 %) u osob ve věku 20-64 let

Česko dlouhodobě patří v kontextu EU k zemím s nadprůměrnou mírou zapojení práce schopného obyvatelstva na trhu práce. Např. v samotném 4. čtvrtletí 2015 dosahovala míra zaměstnanosti osob (dle výběrového šetření pracovních sil) ve věku 20-64 let 75,4 %. Pouze šest unijních členů zaznamenalo vyšší intenzitu. Příznivé postavení Česka souvisí s nízkou úrovní nezaměstnanosti a také specifickou odvětvovou strukturou ekonomiky charakterizovanou vysokým podílem pracovních míst v průmyslu. To je patrné zejména u mužů, u kterých dosáhla míra zaměstnanosti 83,7 %, což byla nejvyšší hodnota v EU (úrovní ČR se těsně blížily Velká Británie a Německo).

Potenciál zvýšení zaměstnanosti osob v obou krajních věkových skupinách tkví ve větším rozšíření flexibilních forem pracovních úvazků

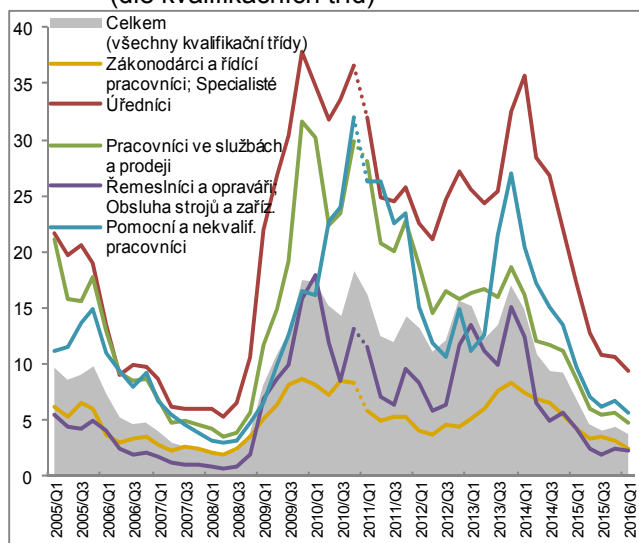
Potenciál dalšího růstu intenzity zaměstnanosti tkví ve větším vtažení „krajních věkových skupin“ práce schopného obyvatelstva na trh práce. Zatímco intenzita zapojení starších pracovníků (ve věku 55-64 let) v ČR patří v rámci EU k průměrným, u mladých pracovníků (15-24 let) v roce 2015 platilo, že více než dvě třetiny z nich bylo buď nezaměstnaných, resp. mnohem častěji studovalo. Rozšiřování nabídky terciárního vzdělávání, jakož i postupně se prodlužující věk nároku na starobní důchod, představují v ČR jedny z klíčových determinant pracovní

aktivity dotčených věkových skupin obyvatel. Jak je však patrné z evropského srovnání, významnou roli hraje také možnost práce na částečný úvazek, která je dlouhodobě nejrozšířenější v zemích severní a západní Evropy.

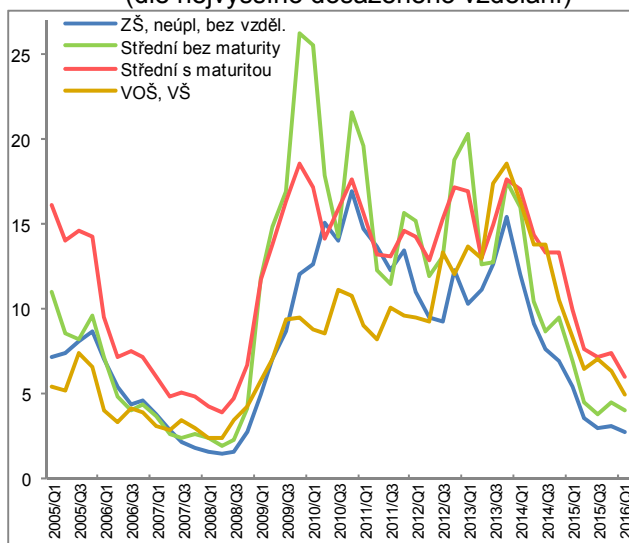
Nabídky flexibilních forem pracovních úvazků společně s nastavením rodinné politiky státu jsou důležitými faktory zaměstnanosti žen s malými dětmi. Pro Česko je charakteristické, že intenzita ekonomické aktivity žen s dětmi v předškolním věku dosahuje v rámci EU velmi nízkých hodnot, míra zapojení žen na trhu práce však prudce stoupá s rostoucím věkem nejmladšího dítěte. U žen (ve věku 15-64 let) s nejmladším dítětem ve věku 6-11 let dosahovala v roce 2014 míra ekonomické aktivity již téměř 84 % a byla tak v rámci EU třetí nejvyšší (po Švédsku – 89 % a Finsku – 85 %).

Míra ekonomické aktivity žen s věkem nejmladšího dítěte do šesti let byla v Česku (společně s Maďarskem a Slovenskem) vůbec nejnižší z celé EU

Graf č. 7 Počet nezaměstnaných uchazečů na 1 volné pracovní místo (dle kvalifikačních tříd)

Graf č. 8 Počet nezaměstnaných uchazečů na 1 volné pracovní místo (dle nejvyššího dosaženého vzdělání)

Pozn.: Kvalifikační třídy jsou do konce roku 2010 uvedeny dle klasifikace KZAM, od roku 2011 již podle CZ-ISCO. Všechny údaje vyjadřují skutečnost na konci příslušných čtvrtletí.

Zdroj: MSPV, vlastní výpočty

Počet volných pracovních míst se zvyšuje již dva roky, v prosinci 2015 jich úřady práce nabízely nejvíce od listopadu 2008

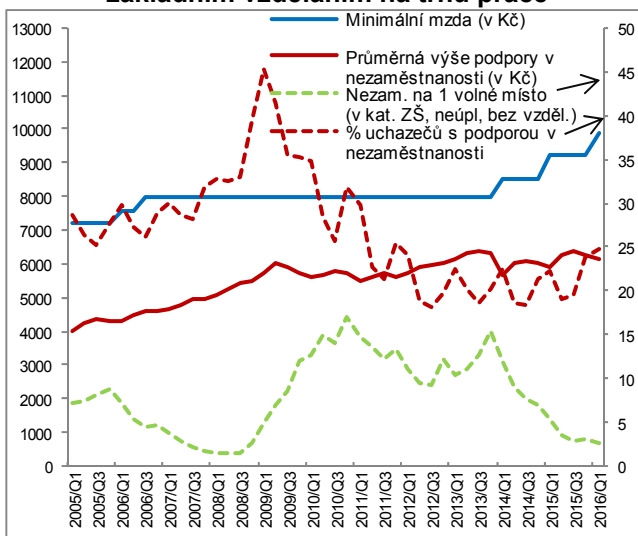
Intenzita tvorby nových pracovních míst zrychlila. Zatímco na sklonku roku 2014 bylo v nabídce úřadů práce 59 tis. volných pozic (o rok dříve pouhých 35 tis.), o dvanáct měsíců později šlo již o 103 tis. míst. Nadále existoval významný územní i vzdělanostní (resp. kvalifikační) nesoulad mezi nabízenými volnými pozicemi a registrovanými uchazeči o zaměstnání. Již téměř po dva roky platí, že největší šanci na uplatnění mají uchazeči ve skupině „obsluha strojů a zařízení, montéři“, kde na 1 volné místo připadaly koncem roku pouze dva uchazeči (na Plzeňsku, Pardubicku a Liberecku byly dokonce počty uchazečů a míst prakticky totožné). Velmi podobně na tom byli i řemeslníci a opraváři (2,9), s nevelkým odstupem následovali specialisté a techničtí a odborní pracovníci. Naopak u pomocných a nekvalifikovaných pracovníků (kteří např. na Karlovarsku tvořili 40 % z celkového počtu registrovaných uchazečů) na jedno místo aspirovalo již sedm uchazečů a u úřednických postů již téměř jedenáct adeptů (ve středních Čechách 22 osob).

Obecná míra nezaměstnanosti poklesla na nejnižší úroveň od listopadu 2008

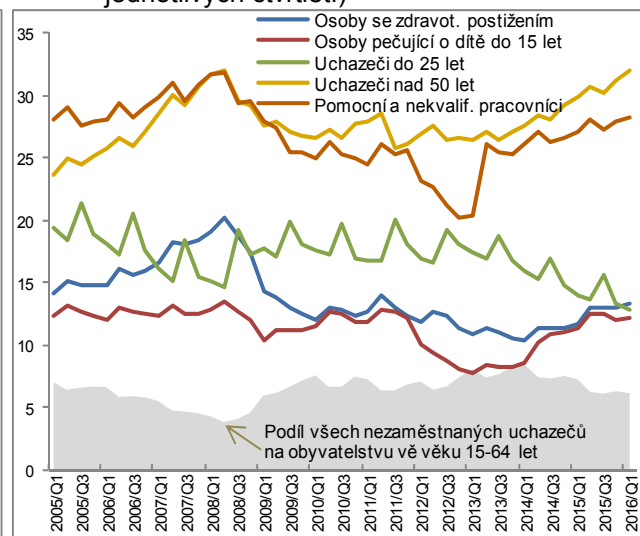
Obecná míra nezaměstnanosti² se snižovala v průběhu celého roku. Během léta pokořila 5% hranici a v prosinci 2015 skončila na nejnižší úrovni (4,5 %) od listopadu 2008. Proti počátku roku se snížila o 1,4 p.b., bez rozdílů mezi pohlavími. Příznivý vývoj v průmyslu pomohl stlačit na nízké hodnoty míru nezaměstnanosti mužů (na 3,6 % ve 4. čtvrtletí), podobně jako v početné skupině osob se středním vzděláním bez maturity, vč. vyučených (4,6 %). Na druhou stranu přetrvávala vysoká míra nezaměstnanosti v relativně málo početné skupině osob se základním vzděláním (22,8 %), podobně jako i vysoký podíl dlouhodobě nezaměstnaných mezi všemi uchazeči o práci (48,5 %).

² Ve věku 15-64 let, očištěná od sezónních vlivů.

Graf č. 9 **Minimální mzda, průměrná výše podpory v nezaměstnanosti a možnosti uplatnitelnosti osob s nejvyšše dosaženým základním vzděláním na trhu práce**

Graf č. 10 **Podíl vybraných ohrožených skupin na všech registrovaných uchazečích o zaměstnání (dle stavů na konci jednotlivých čtvrtletí)**

Pozn.: Kvalifikační třídy jsou do konce roku 2010 uvedeny dle klasifikace KZAM, od roku 2011 již podle CZ-ISCO.
Všechny údaje vyjadřují skutečnost na konci příslušných čtvrtletí.

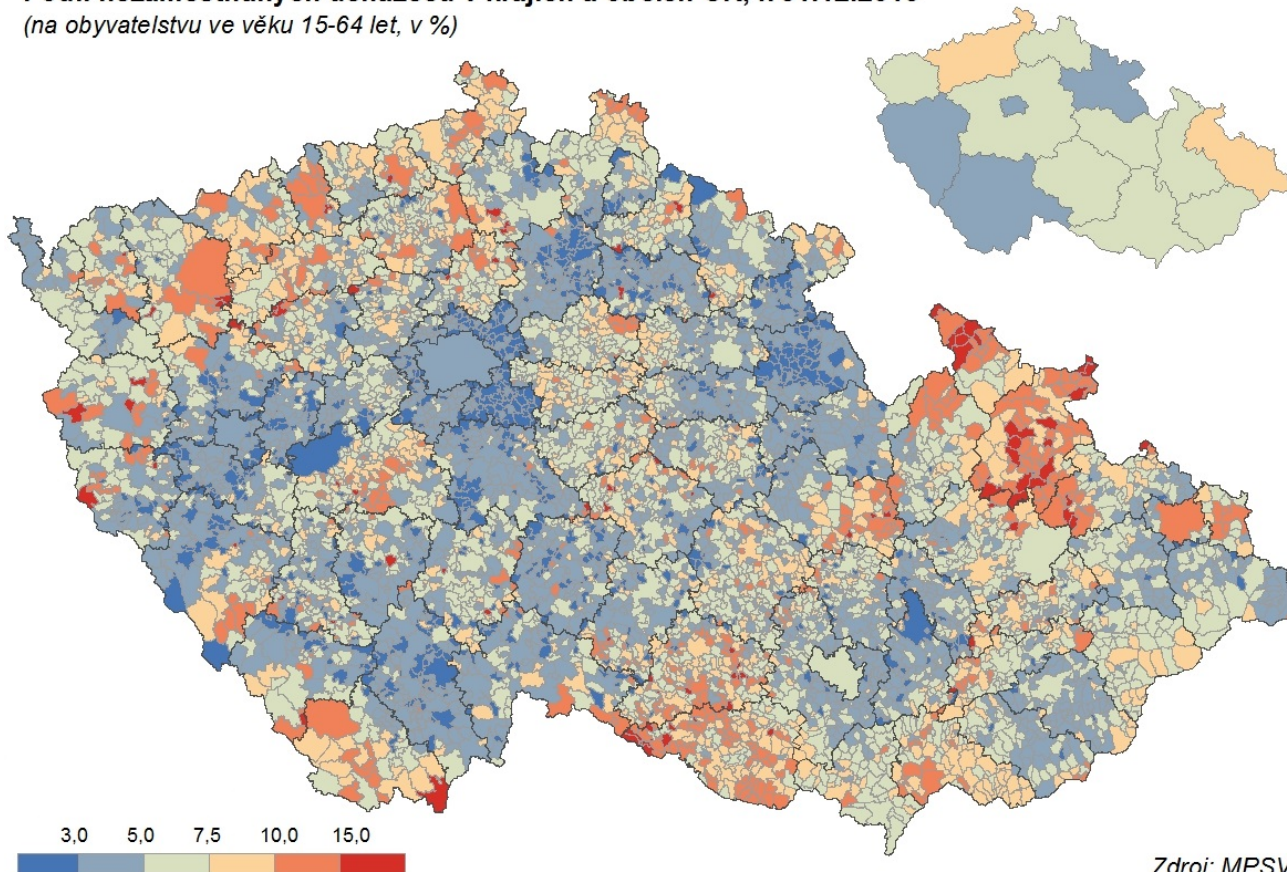
Zdroj: MSPV, vlastní výpočty

Podíl nezaměstnaných uchazečů se během roku 2015 snižoval ve všech okresech, celoplošný pokles nezaměstnanosti byl ale patrný již v průběhu roku 2014

Příznivý dopad ekonomického růstu na národní úrovni se pozitivně projevil na trhu práce ve všech regionech ČR. Podíl dosažitelných uchazečů (v evidenci úřadů práce) na počtu obyvatel ve věkové skupině 15-64 let se v průběhu roku 2015 snižoval ve všech okresech (mezi kraji nejvíce na Olomoucku a Ústecku – shodně o 1,8 p.b.). Rozpětí mezi okresy s nejvyšším podílem nezaměstnaných (k 31.12. 2015 šlo o okres Bruntál s 11,6 %) a nejnižším podílem (Praha-východ 2,6 %) se za poslední dva roky významně snížil (o bezmála 2 p.b.).

Podíl nezaměstnaných uchazečů v krajích a obcích ČR, k 31.12.2015

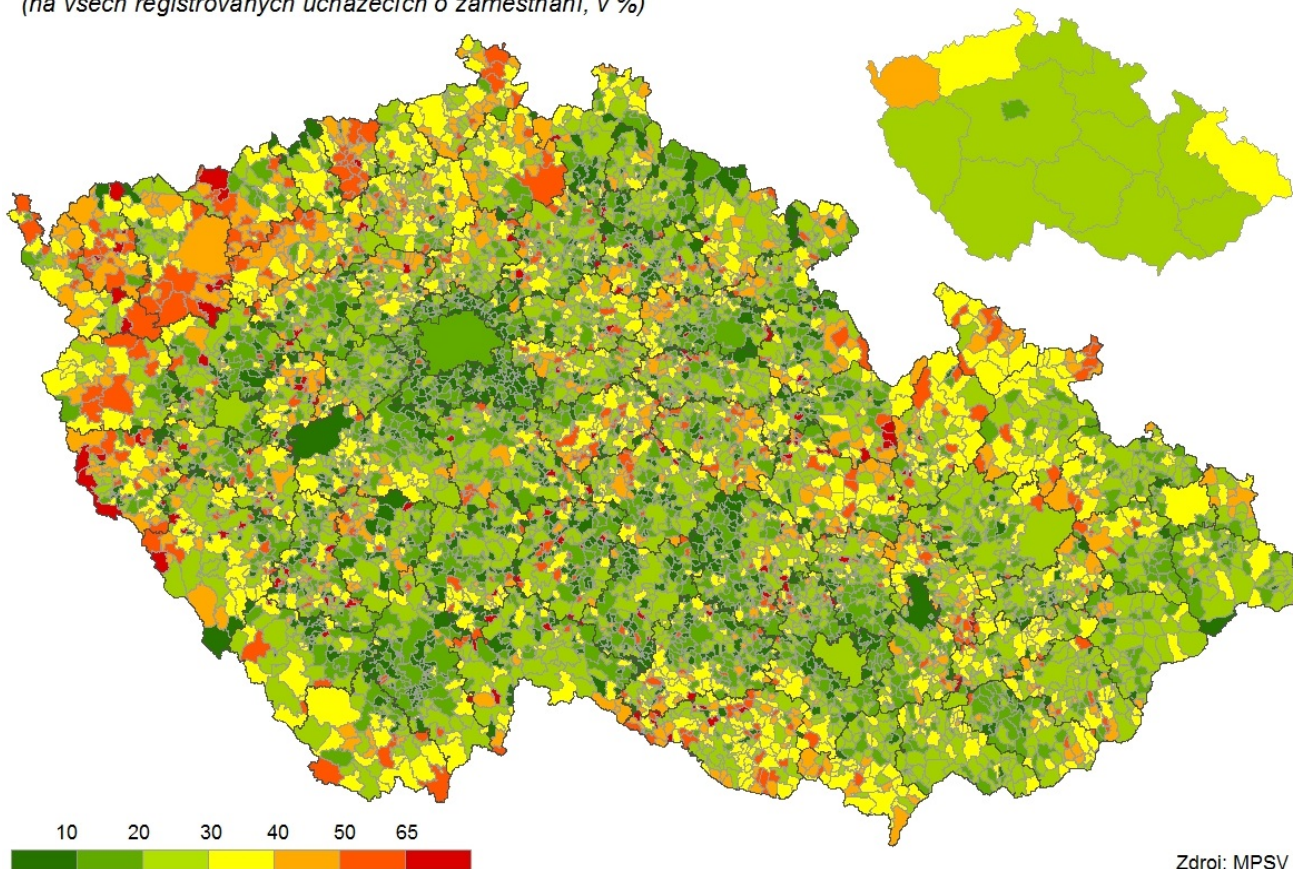
(na obyvatelstvu ve věku 15-64 let, v %)

Zdroj: MPSV

Podíl pomocných a nekvalifikovaných uchazečů v krajích a obcích ČR, k 31.12.2015

(na všech registrovaných uchazečích o zaměstnání, v %)

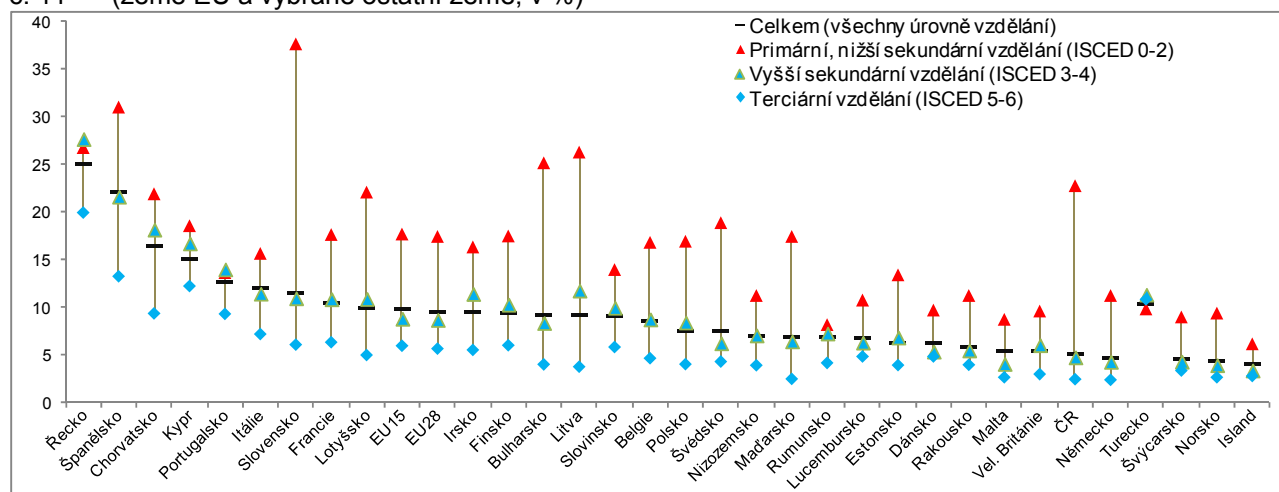

Zdroj: MPSV

Navzdory zmírnění v posledních dvou letech stále přetrvávají významné regionální disparity v nezaměstnanosti

I přes tuto skutečnost stále přetrvávají významné územní disparity v nezaměstnanosti. Odráží se v nich specifika struktury zaměstnanosti v jednotlivých regionech charakterizované například přítomností významného zaměstnavatele (navázaného na silné exportně zaměřené průmyslové podniky), zastoupení odvětví s výraznějším sezónním charakterem práce (zemědělství, lesnictví, stavebnictví, cestovních ruch, pohostinství), dopravní dostupnost významných center (zejména krajských měst) a v neposlední řadě i kvalifikační, resp. vzdělanostní struktura pracovní síly. Územní rozložení podílu osob s nízkou úrovní kvalifikace do značné míry kopíruje disparity v zastoupení dlouhodobě nezaměstnaných.

Graf č. 11 **Specifické míry nezaměstnanosti podle nejvyššího dokončeného vzdělání v roce 2015** (země EU a vybrané ostatní země, v %)

Zdroj: Eurostat

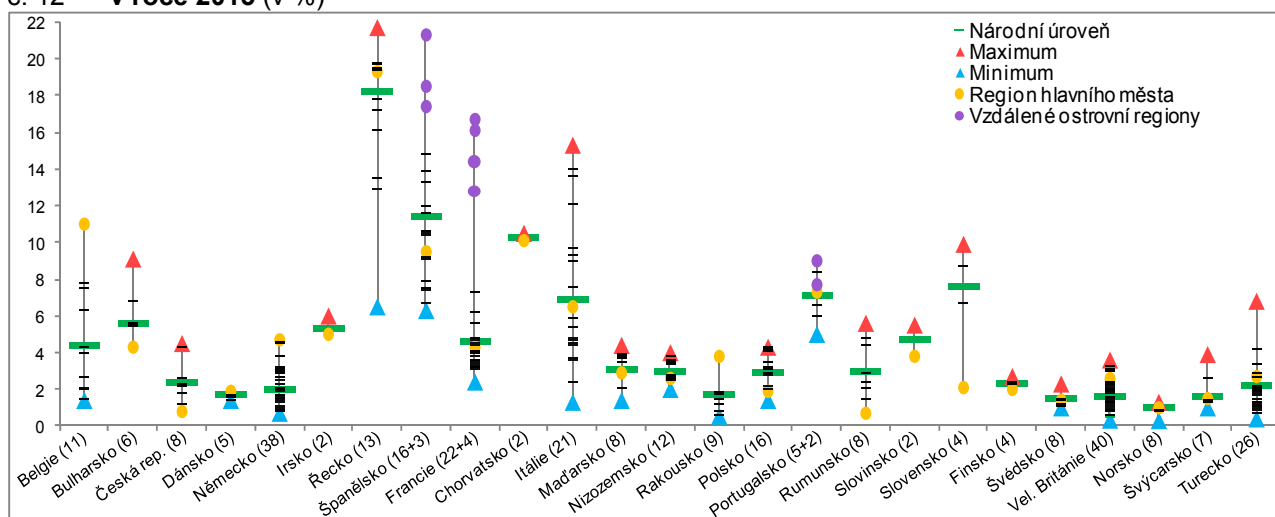
ČR patřila společně s Německem k zemím s nejnižší mírou nezaměstnanosti v rámci celé EU

Podíl nezaměstnaných osob na celkové pracovní síle se postupně snižuje i v EU (rychleji mezi mladšími členskými státy), stále však zůstává vysoký (ve 4. čtvrtletí 2015 na úrovni 9 %). ČR patřila na konci roku 2015 společně s Německem k zemím s nejnižší mírou nezaměstnanosti. Méně příznivá byla situace u žen, kde dosahovaly lepších výsledků hned čtyři země (Německo, Rakousko, Velká Británie a Malta), v případě míry dlouhodobé nezaměstnanosti dokonce devět zemí.

Výrazná diferenciací míry nezaměstnanosti podle vzdělání zejména v nových členských státech EU

Významný faktor z hlediska rizika nezaměstnanosti (zejména dlouhodobé) představuje úroveň nejvyššího dokončeného vzdělání. Nepřímý vztah mezi úrovní vzdělání a mírou nezaměstnanosti je dobře patrný v drtivé většině zemí EU. ČR patří k zemím s nejvyššími rozdíly v nezaměstnanosti podle vzdělání. V relativním vyjádření patří Česku dokonce primát, když míra nezaměstnanosti osob s primárním či nižším sekundárním vzděláním byla téměř osmkrát vyšší než v případě osob s terciárním vzděláním. Nepříznivé postavení nízkokvalifikovaných osob na trhu práce je dlouhodobě patrné zejména v novějších členských státech EU (Slovensko, Bulharsko, pobaltské státy).

Graf č. 12 **Míra dlouhodobé nezaměstnanosti v regionech NUTS 2 vybraných evropských zemí v roce 2015 (v %)**

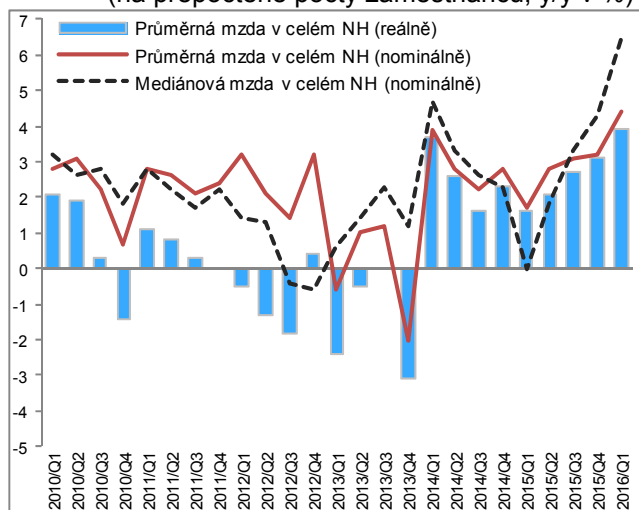

Pozn: Nejsou uvedeny země EU, které se člení pouze na 1 region NUTS 2 (pobaltské státy, Malta, Kypr, Lucembursko). Počty hodnocených regionů NUTS 2 jsou uvedeny v závorce (vč. vzdálených ostrovních regionů Francie, Španělska a Portugalska). Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

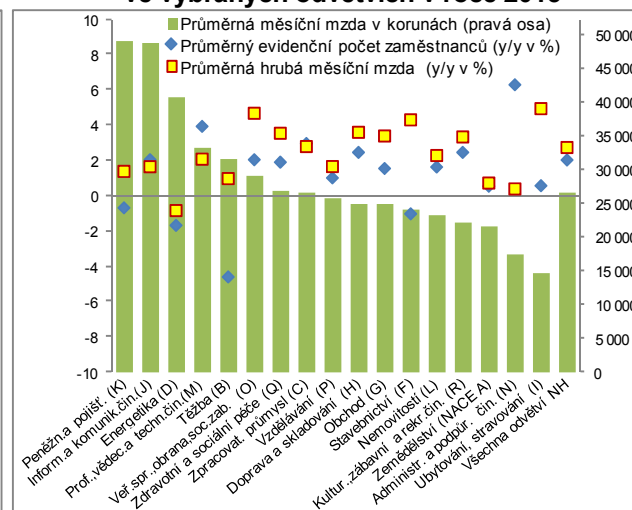
Největší meziregionální rozdíly v míře dlouhodobé nezaměstnanosti byly v roce 2015 v Itálii, nízké naopak v severovýchodních státech a Nizozemsku

Nezaměstnanost je v EU tradičně diferencována nejen mezi jednotlivými státy, ale na nižší úrovni také v rámci nich. To se týká zejména dlouhodobé nezaměstnanosti (zachycující osoby nezaměstnané déle než 12 měsíců). Nejhorší postavení má Řecko, jehož vysoká míra nezaměstnanosti má na rozdíl od většiny jihoevropských zemí také výrazně dlouhodobý charakter. Řecko patří rovněž k zemím s nejvyššími regionálními rozdíly (míra dlouhodobé nezaměstnanosti v některých ostrovních regionech těžících z cestovního ruchu byla v roce 2015 proti regionu hlavního města pouze třetinová). Rozvinuté meziregionální disparity jsou typické také pro Španělsko a Francii, zde jsou však zčásti „uměle“ navýšeny vzdálenými relativně malými ostrovními regiony. Největší rozdíly mezi regiony NUTS 2 tak vykazovala Itálie s tradiční severojižní polaritou (zatímco v tyrolském regionu Bolzano činila míra dlouhodobé nezaměstnanosti jen 1,3 %, v Kalábrii 15,3 %). Česko patří k zemím se spíše nižšími disparitami, které navyšují především regiony Severozápad (4,3 %) a Moravskoslezsko (4,5 %). Důležitou pozici zastávají regiony hlavních měst. Zatímco ve většině novějších členských zemí patří k územím nejméně postiženým dlouhodobou nezaměstnaností (ČR, SR, Rumunsko), v některých tradičních státech Unie (Velká Británie, Německo, Rakousko, Belgie) je tomu naopak. Dlouhodobá nezaměstnanost zde souvisí s vyšším zastoupením nízkokvalifikovaných pracovníků, často původem ze zemí mimo EU. V samotném Bruselu dosahovala 11,4 % (při podílu uchazečů nezaměstnaných déle než rok 64 %) a blížila se některým postiženým rurálním regionům jižní Itálie, Řecka či Španělska.

Graf č. 13 Průměrná hrubá měsíční mzda nominálně a reálně (na přepočtené počty zaměstnanců, y/y %)

Graf č. 14 Prům. hrubá měsíční mzda (na přepočtené počty zaměstnanců) a zaměstnanost ve vybraných odvětvích v roce 2015

Zdroj: ČSÚ

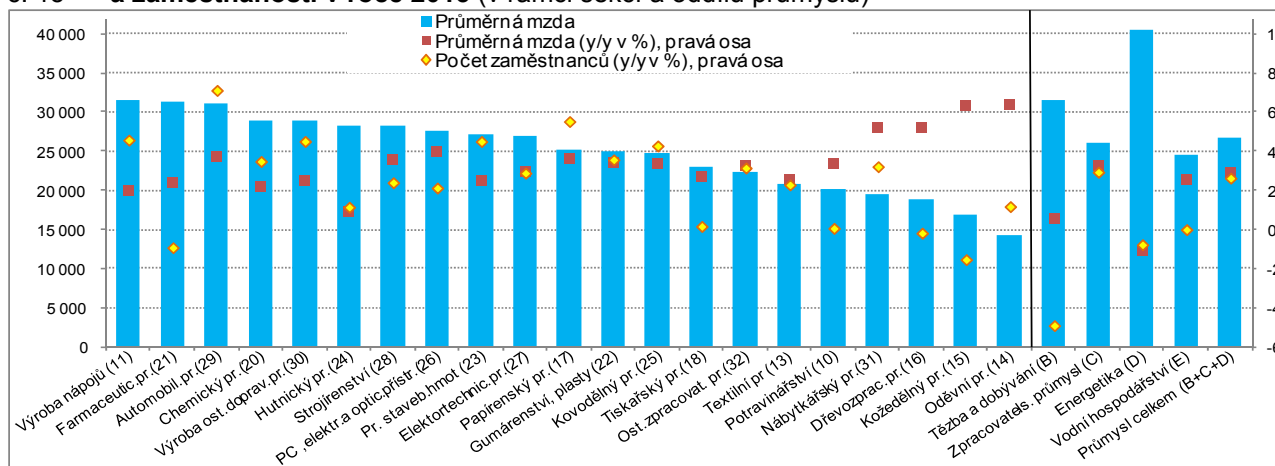
Výrazné zrychlení meziročního tempa růstu mezd v průběhu roku 2015

Stoupající poptávka po pracovních silách se v ČR postupně projevila i v oblasti výdělků. Tempo růstu průměrných mezd (na přepočtené počty zaměstnanců) bylo v roce 2015 druhé nejvyšší za posledních šest let a v průběhu roku zrychlovalo (z 1,7 % v 1. čtvrtletí až na 3,2 % na konci roku). Relativně nejvíce si v roce 2015 polepšili zaměstnanci v ubytování, stravování a pohostinství (4,9 %), jde však o odvětví s dlouhodobě nízkou úrovní mezd. Ve zpracovatelském průmyslu rostly mzdy (o 2,8 %) podobně jako na úrovni celého národního hospodářství, významně zde však rostl počet zaměstnanců (+2,9 %, dle podnikové statistiky). V odvětvích s nejvyšší úrovní mezd (informační a komunikační činnosti, peněžnictví a pojišťovnictví) byl růst výdělků podstatně střídmější, v energetice dokonce o téměř 1 % poklesl (při téměř 2% snížení počtu zaměstnanců). U odvětví spadajících převážně do veřejného sektoru byla situace různorodá. Nejvíce si polepšili zaměstnanci ve veřejné správě obraně a sociálním zabezpečení (+4,7 %), navíc při souběžném růstu zaměstnanosti (+2 %) realizovaném hlavně u složek integrovaného záchranného systému. Obdobným tempem se navyšovala zaměstnanost také ve zdravotní a sociální péči, mzdový růst zde však byl skromnější (+3,5 %). Nízké bylo naopak meziroční navýšení objemu mzdových prostředků ve vzdělávání (1% růst počtu zaměstnanců při zvýšení průměrné mzdy o 1,6 % – ta se však dlouhodobě nachází pod celorepublikovou úrovní).

Zvýšení minimální mzdy přispělo k zastavení dalšího prohlubování mzdové diferenciace

Důležitou skutečností bylo, že mzdový medián rostl vyšším tempem než průměrná mzda (především na konci roku). Růst diferenciace výdělků se tak zastavil. Přispělo k tomu také zvýšení úrovně minimální mzdy na počátku roku.

Graf č. 15 Průměrná hrubá měsíční mzda (v korunách, na fyzické osoby), meziroční vývoj mzdy a zaměstnanosti v roce 2015 (v rámci sekcí a oddílů průmyslu)*

*Hodnota mzdy za rok 2015 je vypočtena jako průměr údajů za jednotlivá čtvrtletí.

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

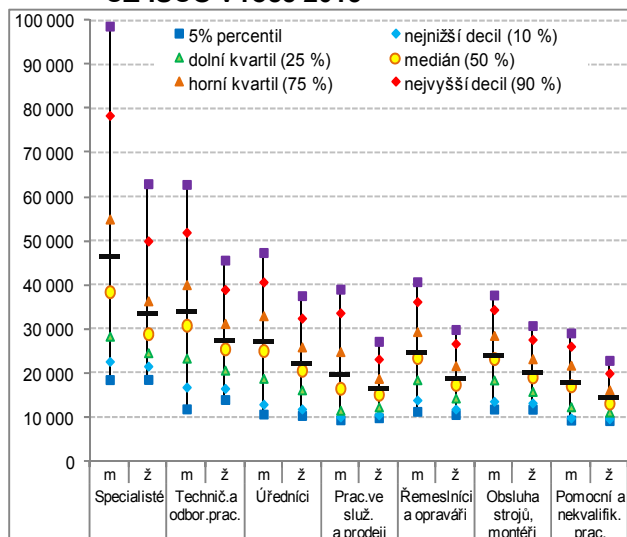
V rámci zpracovatelského průmyslu vzrostla průměrná mzda relativně nejvíce v menších oborech s výraznějším zastoupením zaměstnanců ohodnocených v pásmech blízko úrovně minimální mzdy

Průmysl jako celek patřil v roce 2015 k oborům, kde byla meziroční dynamika růstu mezd spíše umírněná. S ohledem na jeho význam pro celou ekonomiku ČR je vhodné nahlédnout podrobněji do jeho struktury až na úroveň dílčích odvětví. Z nejvyššího růstu mezd (v rozmezí 4-6 %) se mohli těšit zaměstnanci v menších odvětvích, kde dlouhodobě přetrvává nízká úroveň výdělků (oděvní, kožedělný, nábytkářský či dřevozpracující odvětví). Vysoká tempa růstu mezd zde souvisí se zvýšením minimální mzdy, ale také se zlepšenými hospodářskými výsledky těchto oborů (např. v oděvním průmyslu vzrostla v roce 2015 produkce meziročně o desetinu). V některých silných exportních oborech (automobilový průmysl s navazujícími obory) se rychleji zvyšovaly počty zaměstnanců nežli jejich průměrné mzdy.

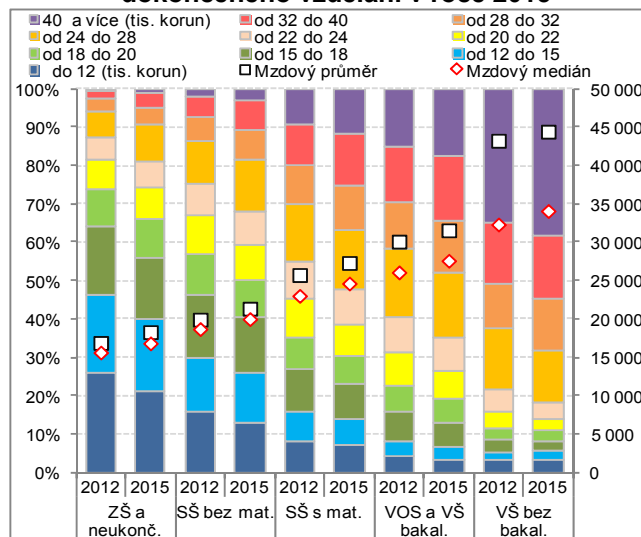
Nízkoinflační prostředí přispívá k růstu kupní síly zaměstnanců

Nízká míra inflace a zrychlující růst průměrné mzdy se příznivě odrazily ve vývoji kupní síly zaměstnanců. Zatímco v 1. čtvrtletí 2015 stoupla průměrná mzda v reálném vyjádření meziročně o 1,6 %, na konci roku to bylo již o 3,1 %. Jednalo se o druhý nejvyšší růst od konce roku 2009. Tehdy však byla její dynamika tažena vysokým nominálním růstem mezd (v relaci na jednoho zaměstnance) způsobeným zejména propouštěním nízkokvalifikovaných pracovníků s podprůměrnými mzdami, kteří se stali jednou z prvních obětí nastupující hluboké recese.

Graf č. 16 **Distribuce hrubých měsíčních mezd mužů a žen (zaměstnanců) podle hlavních tříd CZ-ISCO v roce 2015**

Graf č. 17 **Distribuce (v %) a výše (v korunách, pr. osa) hrubých měsíčních mezd podle nejvyššího dokončeného vzdělání v roce 2015**

Zdroj: ČSÚ, MPSV, vlastní výpočty

Diferenciace mezd se mezi roky 2012 a 2015 mírně snížila...

Podrobnější pohled na diferenciaci mezd umožňuje strukturální mzdová statistika³. Na zastavení nárůstu relativních mzdových disparit poukazuje nejen rychlejší meziroční dynamika růstu mzdového mediánu oproti průměru v období 2013-2015, ale snižující se variační koeficient mezd (v roce 2015 se rovnal 0,79, o tři roky dříve činil 0,87). Variační koeficient mezd se v tomto období snižoval intenzivněji u mužů, poklesl ale i u mezd žen, jež jsou tradičně více nivelizovány (z 0,65 na 0,62). V rámci hlavních tříd zaměstnání dosahovaly nejvyšší úrovně mezd (3,8 násobku průměrných mezd pomocných a nekvalifikovaných pracovníků) a zároveň i nejrozvinutější rozrůzněnosti výdělků řídicích pracovníků. Do této manažerské kategorie však náleželo jen 5,5 % mužů na zaměstnaneckých pozicích, resp. 3 % žen. Diferenciace mezd v rámci jednotlivých tříd zaměstnanosti klesá úměrně s výší mezd. Vysoce diferencované výdělků má proto také třída specialistů, kde desetina nejlépe placených zaměstnanců pobírala měsíčně v roce 2015 více než 65,4 tis. korun, zatímco 10 %

...přesto v roce 2015 dosahovaly průměrné mzdy u řídicích pracovníků 3,8 násobku mezd pomocných a nekvalifikovaných pracovníků

³ Ta poskytuje údaje o jednotlivých zaměstnancích. Oproti tomu podniková zjišťování sledují evidenční počet zaměstnanců a objem mezd za celý ekonomický subjekt. Průměrná mzda vypočtená ze strukturálního šetření není zcela srovnatelná s průměrnou mzdou poskytovanou podnikovou statistikou. Průměrná mzda ze strukturálního šetření je vypočtena poměření s placenou dobou zaměstnance (nezahrnuje se neplacená nepřítomnost v práci, např. pro nemoc), nezahrnují se ale zaměstnanci s týdenním úvazkem kratším než 30 hodin. Oproti tomu v podnikových zjišťováních je mzda vypočtena poměření s evidenčním počtem zaměstnanců (zaměstnanci s krátkodobou neplacenou nepřítomností jsou zahrnuti) bez ohledu na délku jejich týdenního úvazku.

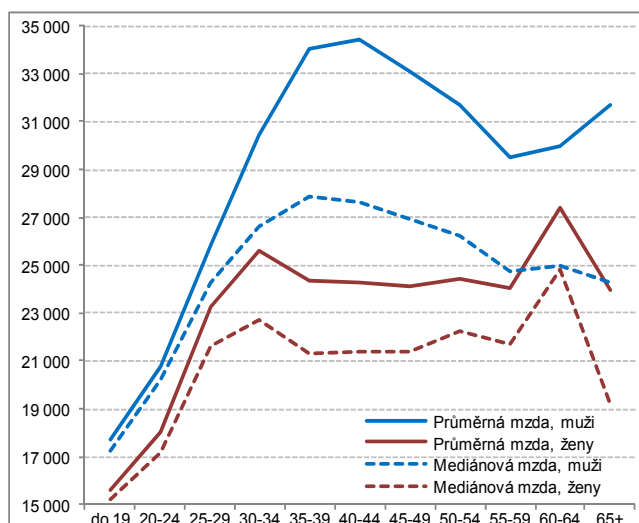
nejméně ohodnocených specialistů se muselo spokojit s výdělkem do 21,9 tis. korun. Decilový poměr tak činil u specialistů 2,98, zatímco u pomocných a nequalifikovaných pracovníků 2,42 (a v málo početné třídě kvalifikovaných pracovníků v zemědělství, lesnictví a rybářství dokonce jen 2,20). Ve všech hlavních třídách zaměstnanosti byla úroveň a také diference mužských výdělků vyšší než ženských. Poměrně velké rozdíly mezi pohlavími byly u početné třídy pracovníků ve službách a prodeji (zahrnuje 8,5 % všech zaměstnaných mužů, u žen dokonce 17,6 %), kde decilový poměr výše mezd žen činil 2,20, u mužů pak poměrně vysokých 3,34.

Rozdíly ve výši výdělků podle vzdělání byly ve srovnání s disparitami podle hlavních tříd zaměstnání nižší

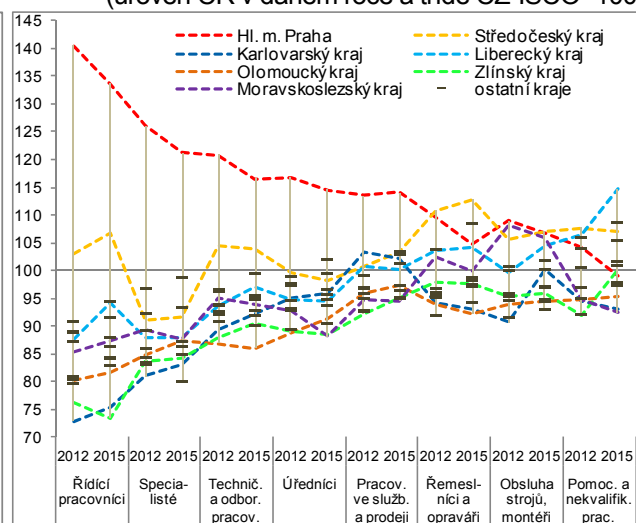
Méně rozvinuté (ve srovnání s třídami zaměstnání), avšak stále významné, byly rozdíly výdělků podle úrovně nejvyššího dokončeného vzdělání. Poměr mezd mužů s vysokoškolským diplomem (bez bakalářů) k výdělkům mužů s maximálně základním vzděláním se v roce 2015 rovnal 2,56 (v případě průměrných mezd), resp. 2,08 (u mediánu). Obdobné proporce u žen činily 2,18, resp. 1,96. Ve srovnání s rokem 2012 byly tyto poměry nižší, a to u obou pohlaví. Zaměstnancům s nižší úrovní vzdělání tak rostly mzdy rychlejším tempem. Platilo také, že diference výdělků roste s výší dosaženého vzdělání (variační koeficient mezd u osob se základním popř. neukončeným vzděláním byl v porovnání s vysokoškoly poloviční). Rozrůzněnost výdělků zaměstnanců s maximálně základním vzděláním a těch se středoškolským vzděláním s maturitou byla prakticky totožná, největší zlom nastává mezi pracovníky s vyšším odborným vzděláním (a vysokoškoly v bakalářském stupni) a ostatních osob s vysokoškolským diplomem. Měsíční mzdu nad 40 tis. korun pobíralo v roce 2015 více než 38 % vysokoškoly (bez bakalářů), ale již pouze 17,6 % osob s nižším stupněm terciárního vzdělání. Zároveň však 11 % vysokoškoly pobíralo mzdu nižší než 20 tis. korun, obdobné procento středoškoly bez maturity si přišlo měsíčně na více než 32 tis. korun.

Průměrná mzda vysokoškoly (bez bakalářů) byla v roce 2015 2,4krát vyšší než výdělek zaměstnanců s maximálně základním vzděláním

Graf 18 Průměr a medián hrubých měsíčních mezd podle pohlaví v roce 2015 (v korunách)

Graf 19 Prům. hrubé měsíční mzdy v krajích dle hlavních tříd CZ-ISCO v letech 2012 a 2015 (úroveň ČR v daném roce a třídě CZ-ISCO=100)

Zdroj: ČSÚ, MPSV, vlastní výpočty

Výše průměrných výdělků mužů a žen se mění v souvislosti s věkem odlišně...

Lze soudit, že ne zcela zanedbatelný podíl vysokoškoly s podprůměrnými mzdami souvisí s uplatňováním absolventů, zejména na pozicích ve veřejném sektoru. Rozdíly ve výši výdělků podle věku mají však komplexnější charakter, liší se i mezi pohlavími. Nejmladší osoby na trhu práce (do 19 let) pobíraly v roce 2015 jen 57 % průměrné mzdy nejlépe ohodnocených zaměstnanců (ve věku 35-39 let). Tito nejmladší pracovníci však tvoří stále více okrajovou skupinu (jen 2 promile všech zaměstnanců), vlivem nízkého věku navíc mezi nimi nejsou prakticky zastoupeni absolventi terciárního stupně vzdělání. S rostoucím věkem se pozice mladých na trhu práce výrazně zlepšuje, maximálních výdělků dosahují muži ve věku 40-44 let, ženy o dekádu dříve. Nižší výdělků žen po 35. roku (ve srovnání s ženami ve věku 30-34 let) souvisí s obtížnějším skloubením pracovního a rodinného života, ženy vracející se z rodičovské dovolené jsou tak často nuceny snížit své pracovní aspirace a přistoupit i na méně kvalifikovanou pozici. Výše výdělků žen v průběhu středního věku se ale

...muži dosahují nejvyšší mzdy ve věku 40-44 let, ženy o dekádu dříve

Ženy pobíraly 78 % průměru mezd mužů, mezi lety 2012 a 2015 se tento poměr nezměnil

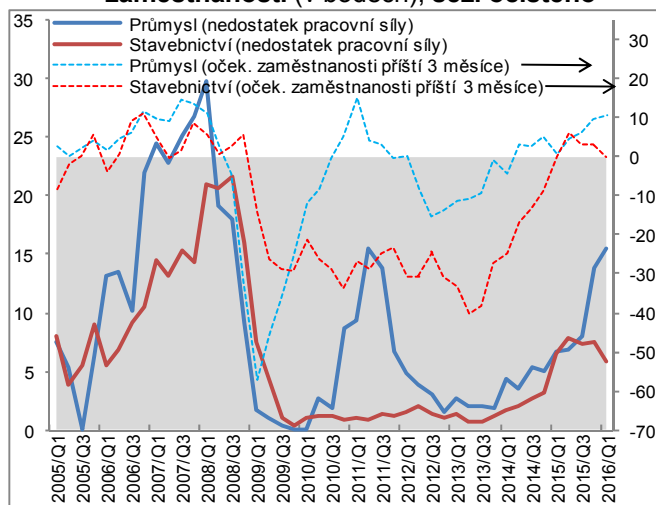
na rozdíl od mužů nesnižuje. Nárůst mezd žen ve věku 60-64 let souvisí s dosud odlišnou věkovou hranicí nároku na starobní důchod. Zatímco u mužů jde z velké části ještě o „řádné“ pracující (napříč různými socioekonomickými skupinami), u žen zůstávají v tomto věku „dobrovolně“ na pracovním trhu především osoby s vyšší kvalifikací. Mediánové mzdy žen ve věku 60-64 let tak výjimečně dosahují prakticky 100 % úrovně mužů této věkové skupiny. Naopak ve věku 40-44 let činily výdělky žen jen 77,4 % úrovně mediánu mezd mužů (u průměrné mzdy dokonce pouze 70,4 %).

Převís průměrné mzdy v metropoli nad ostatními kraji se snížil...

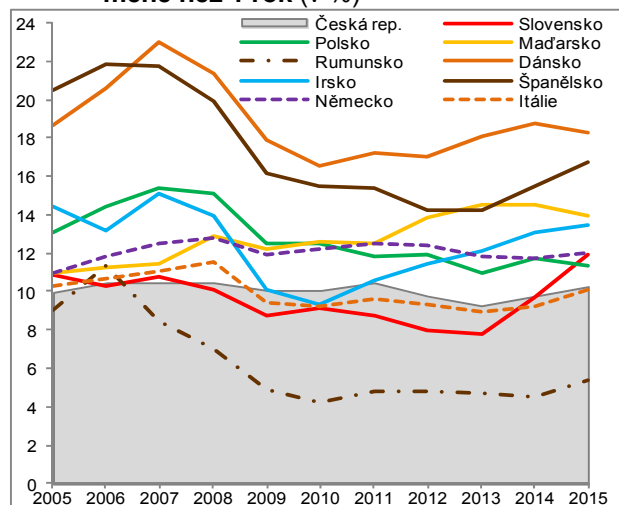
Mzda v Praze převyšovala v roce 2015 průměrnou mzdu na národní úrovni o 31 %, v případě mediánu o 21 %. Rozdíly v mimopražských regionech byly poměrně nízké, pohybovaly se u průměrné mzdy od 101 % (Středočeský kraj) po 87 % (Karlovarsko). Převís Prahy nad národní úroveň se v posledních letech snížil – v roce 2012 dosahoval u průměrné mzdy 36 % (resp. 24 % u mediánové mzdy). V rámci hlavních tříd zaměstnání dosahovala Praha největší dominance u řídicích pracovníků, jejichž průměrné mzdy byly v metropoli (81,3 tis.) oproti Zlínsku téměř dvojnásobné. Výsostné postavení Prahy bylo patrné také u specialistů, naopak v kvalifikovaných manuálních profesích ji pokořil Středočeský kraj (kde lze předpokládat dobré uplatnění těchto pracovníků v automobilovém průmyslu a na něj navázaných oborech). Průměrné mzdy pomocných a nekvalifikovaných pracovníků v Praze se dokonce nacházely pod celorepublikovým průměrem této třídy. Nejméně kvalifikovaní pracovníci na Liberecku si tak vydělali o šestinu více než v Praze (v absolutním vyjádření však šlo jen o 2,5 tis. korun měsíčně). Nejnižší mezikrajské disparity byly u obsluhy strojů a zařízení (mezi 21,2 tis. na Pardubicku po 24,4 tis. ve středních Čechách). V této třídě zaměstnání však na celorepublikové úrovni pracovala desetina žen a více než pětina mužů.

...nejvíce viditelný byl u řídicích pracovníků a specialistů, naopak u kvalifikovaných i nekvalifikovaných manuálních profesí si mírně více vydělali lidé z regionů

Graf č. 20 **Nedostatek pracovní síly jako bariéra růstu (% podniků v prům./ staveb.), saldo očekávání zaměstnanosti (v bodech), sez. očištěno**

Graf č. 21 **Podíl zaměstnanců (ve věku 25 a více let) v současném zaměstnání s délkou trvání méně než 1 rok (v %)**

Zdroj: ČSÚ, Eurostat, vlastní výpočty

Výrazný růst podílu průmyslových podniků, jež uvádějí jako bariéru růstu nedostatek pracovní síly, byl patrný od poloviny roku 2015...

Přetrvávající silná zahraniční poptávka v tradičních exportních průmyslových oborech, ale i silný růst inženýrského stavitelství v souvislosti s dočerpáváním prostředků z rozpočtu EU, vyústily ve zvýšený tlak na trhu práce. V průběhu roku 2015 výrazně vzrostl podíl podniků, které uvádějí nedostatek (zejména kvalifikované technicky zaměřené) pracovní síly jako významnou bariéru svého růstu. Např. v průmyslu šlo v 1. čtvrtletí 2016 již o každý sedmý podnik, tedy nejvíce za poslední 4,5 roku. Strukturální nesoulad nabídky a poptávky se v budoucnu v určitých kvalifikačních skupinách zaměstnanců může projevit rostoucím tlakem na růst mezd a s tím souvisejícím zvýšením pracovní fluktuace. Podíl zaměstnanců (25-letých a starších), kteří byli v současném zaměstnání kratší dobu než 1 rok, v posledních dvou letech v ČR mírně roste (z 9,3 % na 10,3 %). V evropském srovnání však jde o hodnoty podprůměrné. Růst podílů „nových“ pracovníků souvisí s ekonomickým cyklem, v době konjunktury dochází ke vzniku nových pracovních míst, tak i k přetahování kvalifikovaných zaměstnanců mezi podniky. Pozitivní dopad obnoveného růstu ekonomiky je dobře patrný např. v Irsku, Španělsku či Slovensku, kde se rychle zvyšuje i podíl „nových“ pracovníků v „zaměstnaneckém portfoliu“ podniků.

...proti úrovni z vrcholu konjunktury (30 %) byl však tento podíl na počátku roku 2016 zatím pouze poloviční